

Mironov A.M. Public prosecutor's supervision of observance by the law at the completion of pre-judicial investigation in the form of a reference to the court with the petition for release of the person from criminal liability

Among forms of the completion of pre-judicial investigation of special attention the appeal of the prosecutor to court with the petition for release of the person from criminal liability deserves. The given form is the most widespread alternative of the address of the prosecutor in court with the indictment. At the same time, practice of the termination of criminal proceedings with release of the person from criminal liability is characterized by numerous problem aspects. Questions of public prosecutor's supervision of observance of laws at the completion of pre-judicial investigation in the form of a reference to the court with the petition for release of the person from criminal liability were not in details investigated that causes an urgency of a subject of this scientific article.

In this scientific article the author puts before itself a problem to define a subject of public prosecutor's supervision of observance of laws at the completion of pre-judicial investigation in the form of a reference to the court with the petition for release of the person from criminal liability, and also to consider features of its realization compared with other forms of the completion of pre-judicial investigation.

The prosecutor is the active participant of process of release of the person from criminal liability, only it at a stage of pre-judicial investigation can initiate permission of this question before court. The subject of public prosecutor's supervision of legality of the completion of pre-judicial investigation in this form is defined by set of material and procedural conditions of release of the person from criminal liability which should be established or observed by the prosecutor. Material conditions differ depending on each type of release from criminal liability whereas procedural conditions are uniform for all types of release from criminal liability and are directly realized by the prosecutor.

The author draws a conclusion that the reference to the court with the petition for release of the person from criminal liability is a form of the completion of the pre-judicial investigation, alternative to a reference to the court with the indictment, but the common and distinctive features in documents by which the relevant procedural decisions of the prosecutor are made out are caused.

Key words: prosecutor, completion of pre-judicial investigation, release of the person from criminal liability, criminal proceedings, petition of the prosecutor.

УДК 343.8

В.А. Мислевий

ВИДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ КООРДИНАТ

У статті розглянуто поняття, роль, місце видового об'єкта в доктрині кримінального права та його значення для вдосконалення кримінального законодавства. Доведено, що видовий об'єкт є тим теоретичним та практичним інструментом, застосування якого безпосередньо сприятиме подальшому розвитку вітчизняного кримінального законодавства.

Ключові слова: об'єкт злочину, класифікація об'єктів, видовий об'єкт.

Постановка проблеми. Проблема об'єкта злочину та його класифікація має важливе значення для кримінального права, адже її з'ясування дозволяє визначити закономірності розвитку доктрини цієї галузі права, кримінального законодавства та практики його застосування. Поняття об'єкта злочину в його сучасній інтерпретації було розроблено в радянському кримінальному праві на початку ХХ століття та сформульовано як сукупність суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом [1, с. 130]. Указане поняття було визнано аксіомою не відразу, адже протягом певного часу до його змісту додавалися «правові норми соціалістичної держави, які регулюють ці відносини» [2, с. 291], що певною мірою було впливом так званого нормативізму.

Учення про об'єкт злочину в сучасній доктрині кримінального права займає одне з провідних місць як за важливістю, так і за дискусіями, що точаться стосовно нього останнім часом. Суттєвим поштовхом до їх розгортання в кримінально-правовій теорії стала руйнація окремих радянських правових догматів, зокрема криміналістами було поставлено під сумнів твердження про те, що суспільні відносини є абсолютною та універсальною категорією, яка відбиває зміст об'єкта злочину. При цьому найбільш радикально налаштовані фахівці вважають, що теорія об'єкта як суспільних відносин є продуктом радянської ідеології, неправдивою ідеєю, місце якої в архіві історії [3, с. 60]; інші вчені, які займають більш зважену позицію, пропонують розуміти під об'єктом цілий спектр соціальних і природних феноменів, зокрема благо, якому заподіюється шкода [4, с. 526], правове благо [5, с. 181], суб'єктивне право [6, с. 64], правовідносини [7, с. 69] тощо. Цей перелік пропозицій не вичерпується, хоча за сутністю найчастіше визначення об'єкта злочинів являє різні варіанти поєднання суспільних відносин із іншими благами та людськими цінностями.

Отже, трансформація сучасного суспільства, пов'язана з докорінними змінами його соціально-економічного буття, очищення від ідеологічних догматів, сприяли відродженню на теренах пострадянських країн кримінально-правової думки щодо подальших розвідок сутності суспільних відносин, поглибленого аналізу загальнолюдських цінностей та їх значення для вдосконалення вчення про об'єкт злочину. Утім, розвиток теорії об'єкта злочинів у кримінальному праві не означає її негайної ревізії, адже наукові ідеї мають бути перевірені та підтверджені практикою. На наш погляд, спроби обґрунтування іншої інтерпретації об'єкта або наділення його додатковими ознаками поки що неспроможні спростувати традиційне розуміння об'єкта злочину. Як убачається, це є свідченням відсутності нової фундаментальної парадигми, здатної замінити існуюче вчення, яке б базувалося на сучасній методології й досягненнях

національного кримінального права та отримало визнання й підтримку криміналістів та юридичної спільноти.

У рамках учення про об'єкт злочину залишається важливою проблема його класифікації, зокрема визначення сутності та місця такого феномену, як видовий об'єкт злочину, адже аналіз показує, що при зверненні до розгляду загального, родового та безпосереднього об'єктів злочину видовий об'єкт залишається поза увагою. У вітчизняних наукових працях, що так чи інакше досліджують об'єкт злочину, не завжди можна знайти обґрунтовану відповідь на питання щодо сутності та ролі видового об'єкта в кримінальному праві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема об'єкта злочину та його класифікації найбільш плідно розглядалася в наукових працях М. І. Бажанова, Я. М. Брайніна, В. М. Кудрявцева, М. Й. Коржанського, В. Д. Меньшагіна, Г. П. Новоселова, Б. С. Никифорова, А. А. Піонтковського, Д. Н. Розенберга, В. Я. Тація, М. С. Таганцева, Є. А. Фролова, Є. В. Фесенка та інших фахівців.

Формування цілей. Отже, метою статті є визначення в площині кримінально-правових координат видового об'єкта злочину, його ролі та значення для розвитку теорії кримінального права, удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Загальновизнано, що теорія триступеневої класифікації об'єкта злочину, запропонована В. Д. Меньшагіним (1938 р.), є логічною, системною й такою, що відповідає філософським категоріям загального, особливого й окремого та передбачає розподіл об'єктів злочинів *за вертикаллю* на загальний, родовий та безпосередній [8]. Отже, як правильно зазначено в літературі, в об'єктах злочинів необхідно розрізняти ознаки, притаманні об'єктам усієї сукупності злочинів, об'єктам деякої групи злочинів, об'єкту лише одного злочину [9, с. 21].

У доктрині кримінального права визнаною також є класифікація об'єктів злочинів *за горизонталлю*, яку з позиції розподілу об'єктів на основні та додаткові вперше запропонував у 1948 році доцент харківської школи кримінального права Д. Н. Розенберг [10, с. 32]. Сутність такого розподілу достатньо проаналізована в літературі та означає, що основним безпосереднім об'єктом злочину є те суспільне відношення, на яке спрямована кримінально-правова охорона, додатковим – те, що не становить сутності злочину, але порушується або ставиться в небезпеку поряд з основним об'єктом. У свою чергу факультативним безпосереднім об'єктом є такі суспільні відносини, які порушуються не завжди.

Слід наголосити, що саме зазначена система об'єктів до цього часу узгоджується та відповідає структурі національного кримінального законодавства й фактично не зазнала суттєвих перетворень, крім окремих модернізацій. Зокрема, учення про класифікацію об'єкта злочину поповнилося

так званим «видовим об'єктом» (1968 р.), що був запропонований російським криміналістом Є. А. Фроловим, як частиною родового об'єкта [11, с.203-204]. При цьому варто зазначити, що спочатку пропозиція виокремлення видового об'єкта здебільшого не отримала підтримки. Звертає увагу те, що ні академічний курс радянського кримінального права [12], а ні вітчизняні видання того часу [13], як і чимало останніх робіт, уже не кажучи про навчальну літературу, взагалі не згадують видовий об'єкт злочинів.

Водночас, у сучасних фундаментальних енциклопедичних виданнях із кримінального права класифікація об'єктів злочину за вертикаллю пропонується на чотирьох рівнях: 1) загальний об'єкт (сукупність суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом); 2) родовий об'єкт (окрема група однорідних суспільних відносин, що складають певну сферу суспільного життя – власність, особистість тощо); 3) видовий об'єкт (суспільні відносини одного виду – життя, приватна власність); 4) безпосередній об'єкт (конкретний прояв суспільних відносин даного виду) [14, с. 147]. Отже, як убачається, у наведеній ієрархії видовому об'єкту відведене цілком визначене місце.

Визначення видового об'єкта, запропоноване Є. А. Фроловим, означає, що в рамках родового об'єкта можна розрізнити більш вузькі групи відносин, що відображають деякі тісні взаємозв'язані інтереси одного й того ж об'єкта [11, с. 203-204]. Таким чином, видовий об'єкт – це сукупність суспільних відносин та інших благ, що охороняються кримінальним законом, охоплюються родовим об'єктом і відображають найбільш близькі суспільні відносини (види). На відміну від родового, видовий об'єкт є його частиною, а суспільні відносини, що становлять його зміст, об'єднуються за найбільшим ступенем взаємозв'язку.

На значенні видового об'єкта наголошується у відомій монографії В. Я. Тація, присвяченій об'єкту злочину, у якій автор підкреслює, що рекомендація про видовий об'єкт має практичне значення та може бути використана при побудові системи тої чи іншої групи злочинів. Водночас, автор вдається до застереження, що це не повинно суперечити трьохступеневій класифікації об'єктів [15, с. 88].

Такої ж думки дотримується Є. В. Фесенко, який зазначає, що хоча в чинному Кримінальному кодексі України розділи не поділяються на глави, є підстави вирізнити в кримінальному праві видові об'єкти. Він вважає, що видовим об'єктом злочину виступають цінності, на які посягає група злочинів і які становлять частину цінностей, визнаних законодавцем як родовий об'єкт злочинів, передбачених відповідним розділом Особливої частини КК [6, с. 82]. Із наведеними позиціями слід погодитись, оскільки вони наголошують на концептуальному значенні видового об'єкта для теорії та практики кримінального права.

Розвиток вітчизняного кримінального права показує, що майже одночасно з прийняттям Кримінального кодексу 1960 року було розпочато дискусію щодо необхідності виокремлення в межах родового об'єкта «Злочинів проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я» (Глава X) видових об'єктів кожної із зазначених груп суспільно небезпечних діянь. При цьому характерно, що, наприклад, відповідальність за злочини, які посягали на безпеку руху та експлуатацію транспорту, на час набуття чинності цим законом [14] передбачали лише три кримінально-правові норми (статті 215, 216 та 217 КК), які на думку вчених утворювали окремий видовий об'єкт. Це ж стосується і виокремлення як видового об'єкта суспільних відносин у сфері безпеки праці та інших груп суспільних відносин, що об'єктивно утворювали самостійні осередки певних видів кримінально-правових норм у межах відповідних родових об'єктів.

Отже, теоретичні намагання вдосконалити структурованість відповідних груп суспільних відносин у рамках родових об'єктів кримінального законодавства сприяють розвитку Особливої частини кримінального права України, що знайшло підтвердження на сучасному етапі створення кримінального законодавства [16, с. 3-9]. Останнє положення знайшло відображення в Особливій частині чинного Кримінального кодексу, яка на сьогодні містить двадцять розділів. Передбачена чинним КК структура Особливої частини відбила певні теоретичні розвідки та надбання з питань, пов'язаних із об'єктом злочинів, зокрема видовим, а також систему суспільних відносин та інших благ і цінностей, що підлягають кримінально-правовій охороні в Україні.

Уважаємо, що саме тривалі й наполегливі дослідження вчених-криміналістів у напрямі видових об'єктів, що знайшли достатнє обґрунтування в наукових розробках, змогли переконати авторів законопроекту та законодавця в необхідності передбачення в системі Особливої частини КК України таких нових розділів, як «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж» (розділ XVI), «Злочини проти довкілля» (розділ VIII), «Злочини проти безпеки виробництва» (розділ X), «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту» (розділ XI), «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» (розділ XIII) та інші. Проте слід визнати, що трансформації, які відбулися в результаті розробки нового кримінального законодавства, у багатьох випадках мали наслідком фактичне перетворення видових об'єктів у родові. Таким чином, визнання видового об'єкта лише на теоретичному рівні буде сприяти аналогічній тенденції формування Особливої частини кримінального законодавства.

Замість такого підходу можливо дещо інше визначення місця видового об'єкта в системі класифікації об'єктів злочинів як в теоретичному, так і практичному плані. Як уже підкреслювалося, у доктрині кримінального права видовий об'єкт відображає класифікацію злочинів за вертикаллю як суспільних відносин одного виду [18, с. 66]. Проте, на наш погляд, сутність іншого підходу знаходиться в площині розгляду видового об'єкта як частини родового об'єкта за горизонталлю. Така позиція не збігається із структурою чинного вітчизняного кримінального законодавства, що на нормативному рівні не передбачає виокремлення видового об'єкта, а отже, спроби розташування видового об'єкта за горизонталлю розглядаються на рівні теоретичного положення. До речі, законодавче визнання видового об'єкта реалізовано в чинному російському кримінальному законодавстві, оскільки родовий об'єкт у ньому характеризується складами злочинів, поміщених в окремі розділи, а злочини за їх певним видом розташовані в главах відповідного розділу.

Отже, з огляду на сучасну класифікацію об'єкта злочину у вітчизняному кримінальному праві можна запропонувати думку про те, що не лише безпосередній об'єкт має розподіл за горизонталлю, але й видовий об'єкт злочинів як частина родового об'єкта може розглядатися на рівні горизонталі. Саме в цьому положенні на сучасному етапі розвитку українського кримінального права видовий об'єкт буде відігравати свою роль щодо більш досконалої структурованості суспільних відносин, що поєднуються під проводом родового об'єкта.

Продовження теоретичних досліджень сучасної системи Особливої частини кримінального права показує, що вона містить багато важливих питань, пов'язаних із класифікацією суспільно небезпечних діянь, сформованих у рамках родових об'єктів злочинів проти: особи, власності, правосуддя, злочинів у сфері господарської діяльності тощо. Звичайно, що їх розв'язання вимагає глибоких і ґрунтовних теоретичних досліджень, плідним результатом яких має стати вдосконалення структури чинного кримінального законодавства з огляду на закріплення в законі окремих груп кримінально-правових норм, що охороняють суспільні відносини в рамках не лише родового, а й видового об'єктів.

Висновки. Таким чином, підбиваючи підсумок щодо розгляду питання видового об'єкта злочинів у кримінальному праві, вважаємо, що його визнання в кримінально-правовій доктрині є логічним розвитком учення про цей феномен, який дозволяє наблизитися до більш чіткого визначення в рамках родового об'єкта злочинів певних видів (груп) суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом. Аналіз питань, пов'язаних із теоретичним дослідженням видового об'єкта злочинів у кримінальному праві, показує, що він повинен вважатися: визнаним у доктрині кримінального

права; частиною родового об'єкта злочинів; підґрунтям для з'ясування змісту родового об'єкта; таким, що має методологічне значення для кваліфікації суспільно небезпечних діянь; каталізатором і своєрідним важелем удосконалення системи Особливої частини кримінального права.

На нашу думку, саме видовий об'єкт є тим теоретичним і практичним інструментом, застосування якого безпосередньо сприятиме подальшому розвитку вітчизняного кримінального законодавства.

Використані джерела:

1. Пионтковский А. А. Уголовное право РСФСР. Часть Общая / А. А. Пионтковский - Гиз, 1925. - 734 с.
2. Уголовное право. Общая часть. Изд. 4-е, перераб. - М. : Юрид. изд-во Министерства юстиции СССР, 1948. - 576 с.
3. Никитин А. С. Несостоятельность теории общественных отношений как объекта преступления или административного проступка / А. С. Никитин // Современное право. - 2007. - № 1. - С. 58 - 61.
4. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні / С. Б. Гавриш. - К., 2002. - 636 с.
5. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Общая : Лекции. Т. I / Н. С. Таганцев. - М. : Наука, 1994. - 380 с.
6. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони : монографія / Є. В. Фесенко. - К. : Атика, 2004. - 280 с.
7. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : [монографія] / С. Я. Лихова. - К., 2006. - 573 с.
8. Меньшагин В. Д. Советское уголовное право. Учебное пособие для правовых школ / В. Д. Меньшагин. - М., 1938. - 58 с.
9. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г. П. Новоселов. - М. : Издательство НОРМА, 2001. - 208 с.
10. Розенберг Д. Н. О понятии имущественных преступлений в советском уголовном праве (объект и предмет посягательства). Ученые записки / Д. Н. Розенберг. - Харьков, 1948. - Вып. 3. - С. 55-74.
11. Фролов Е. А. Спорные вопросы учения об объекте преступления : сб. научных трудов / Е. А. Фролов. - Свердловск, 1968. - Вып. 10. - С. 203-204.
12. Курс советского уголовного права. В 6 т., Т. 2. Преступление. - М. : Изд-во «Наука», 1970. - 516 с.
13. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. - К. : Наукова думка, 1985. - 448 с.
14. Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. - Издание проф. Малинина, СПб, 2005. - 798 с.
15. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Таций. - Харьков : Вища школа. Изд-во при ХГУ, 1988. - 198 с.

16. Стапис В. В. Загальна характеристика нового Кримінального кодексу України / В. В. Стапис // Новий Кримінальний кодекс України : Питання застосування і вивчення : матер. міжнар. наук.- практ. конф. (Харків, 25-26 жовт. 2001 р. / Редкол.: Стапис В.В. (голов. ред.) та ін. - К. - Х. : «Юрінком Інтер», 2002. - 272 с.

17. Кримінальний кодекс Української РСР. - К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. - 140 с.

18. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : [монографія] / М. Й. Коржанський. - Дніпропетровськ : Юрид. акад. мін-ва внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2005. - 252 с.

Мысльвий В.А. Видовой объект преступлений в системе уголовно-правовых координат

В статье рассмотрено понятие, роль, место видového объекта в доктрине уголовного права и его значение для совершенствования уголовного законодательства. Доказано, что видовой объект является тем теоретическим и практическим инструментом, применение которого непосредственно будет способствовать дальнейшему развитию отечественного уголовного законодательства.

Ключевые слова: *объект преступления, классификация объектов, видовой объект.*

Myslyvyy V.A. The specific object of crime in the criminal-law origin.

The article deals with the concept, the role of the object in place of specific doctrine of criminal law and its importance for the improvement of the criminal law. The problem of crime's object and its classification is essential to criminal law, because its clarification to determines the patterns of development of the law doctrine, criminal law and practice. The purpose of this article is to determine in the criminal and law coordinate plane specific object of the crime, its role and importance for the development of the theory of criminal law, criminal legislation and its practice improving. It is proved that specific object is a set of social relations and other values protected by the criminal law. They are covered by generic object and reflect the closest social relations (species). The specific object is part of a generic object, and social relations, which are its content, are united by the greatest degree of relationship. The transformations that occurred as a result of the development of new criminal legislation in many cases have resulted in actual transformation of specific objects in the generic ones. Recognition of the specific object in criminal law doctrine is a logical development of the theory of this phenomenon, which allows to get closer to a clearer definition under the generic object certain types of offenses (groups of) social relations, protected by criminal law. Analysis of issues related to the theoretical study of specific objects of crime in criminal law, indicates that it should be considered: recognized by the doctrine of criminal law; part of a generic object of the crime; as a basis to determine the content of the generic object; to have a methodological significance for qualification of socially dangerous acts; a catalyst and a kind of lever improving the system of special part of criminal law.

Not only the direct object has «horizontal» classification, but also specific object of the crime as part of a generic object can be considered at the horizontal. It is in this posi-

tion at this stage of Ukrainian criminal law specific object will play its role in improved structuring of social relations, combined under the leadership of generic object.

The specific object is the theoretical and practical tool, the use of which directly contribute to the further development of domestic criminal law.

Key words: *object of the crime, classification of objects, object types.*

УДК 344.21

І.П. Міщук,
Є.А. Слюсарчук

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ
БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄКТА СКЛАДУ
САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ
АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ (СТ. 407 КК УКРАЇНИ)**

У статті розглянуто питання, пов'язані з безпосереднім об'єктом складу самовільного залишення військової частини або місця служби, що передбачений ст. 407 КК України. Після проведення дослідження позицій фахівців, законодавства та судової практики, авторами запропоновано власне визначення безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 407 КК України, як суспільних відносин, пов'язаних із встановленим порядком перебування військовослужбовця у військовій частині або місці служби.

Ключові слова: *об'єкт, військові злочини, військова частина, самовільне залишення, місце служби, порядок проходження, перебування.*

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 17 Конституції України захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості покладаються на Збройні сили України [1]. Це свідчить про те, що Збройними силами України доручено важливі функції у сфері реалізації державної внутрішньої та зовнішньої політики. І зрозуміло, що від належного виконання військовими формуваннями покладених на них державою й суспільством обов'язків залежить забезпечення національної безпеки нашої країни.

Тому очевидно, що злочини у військовій сфері природно сприяють падінню авторитету державної влади, поширенню в суспільстві страху перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, аморальності, неповаги до військовослужбовців та знижують престижність військової служби. Через це законодавець поставив під особливу кримінально-правову охорону суспільні відносини, що виникають із приводу встановленого порядку несення або проходження військової служби, за посягання на які передбачена відповідальність у Розділі XIX Кримінального кодексу (далі – КК) України «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» [2]. Такі злочини належать до діянь, що характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпеки. Це обумовлює